

De verovering van Grol door Maurits

Dagboek 1597

Graaf Hendrik van den Berg is begin mei met een sterk konvooi Spaanse ruiters te Groenlo gearriveerd en vordert van de Winterswijkers verscheidene wagenvrachten hooi en stro, zodat er bijna niet meer te krijgen is. Wordt het bevel niet uitgevoerd, dan hebben de ruiters opdracht naar Winterswijk te trekken om zich met geweld het nodige te verschaffen.

Het Staatse leger komt dit jaar zeer laat te velde. Onenigheid tussen de provincies, voornamelijk Holland en Zeeland, veroorzaakt groot oponthoud in het toestaan van de vereiste gelden. Zonder die gelden kunnen Maurits noch de Raad van State plannen maken omtrent de voor te nemen krijgsverrichtingen. Als eindelijk deze onenigheid is bijgelegd, is er weer verschil van mening over hetgeen men zal aanvangen. Velen willen de vijand uit de landen van Zutphen en Twente verdreven hebben en verlangen dientengevolge het beleg van Grol en Oldenzaal. Daar wordt men het uiteindelijk over eens en op 14 juli wordt door de Staten Generaal besloten een leger te velde te brengen.

Tijdens de veldtocht van 1595 had Maurits ervaren hoe onverstandig het was geweest, dat hij niet eerst maatregelen had genomen om de vijand het oversteken van de Rijn te beletten. Daardoor kon Mondragon destijds ongehinderd optrekken naar Grol. In plaats van nu direct Grol en Oldenzaal te gaan belegeren kiest hij er daarom voor eerst posities langs de Rijn in te nemen. Mocht de vijand pogingen willen ondernemen om met zijn troepen naar de Graafschap Zutphen en Twente op te trekken dan kan hij daarbij worden opgehouden door hem het oversteken van de Rijn zoveel mogelijk te beletten. Er wordt dan ook besloten dat men eerst Rijnberk (Rheinberg in Duitsland) zal aanvallen.

De wagenmeester wordt opdracht gegeven 300 wagens aan te nemen. Het geschut dat Maurits te velde wil meenemen wordt door hem vastgesteld op 30 kanonnen en tien veldstukken. Eveneens wordt opdracht gegeven om 400 trekpaarden aan te nemen en daarmee de 30ste juli te Gorinchem te zijn en de 31ste op de dijk tussen Gorinchem en Dordrecht, om de schepen op te trekken.

Het krijgsvolk wordt uit de garnizoenen opgeroepen, met de opdracht de 5de augustus aan het Tolhuis te zijn. Maurits brengt een leger van 7000 man te voet en 1200 te paard bijeen. De schepen worden met munitie¹ geladen en men geeft opdracht dat ze tegen de 5de augustus te 's-Gravenweert (tegenover Schenckenschans) dienen te zijn.

Maurits doet aan de Staten Generaal het voorstel om enigen uit hun midden toe te voegen aan de delegatie uit de Raad van State die hem te velde zal assisteren. Als gevolg van de eerder aangehaalde onenigheid tussen de provincies zien de Staten Generaal daarvan af.

Maurits vertrekt zelf de 1ste augustus uit Den Haag. Hij reist over Utrecht naar Arnhem, waar ook Willem Lodewijk, Hohenlohe, Frederik Hendrik, en diens moeder, prinses Louise de Coligny, bij hem komen. Frederik Hendrik is nog geen 14 jaar oud en gaat nu zijn eerste krijgstoet doen. De prinses vertrekt van Arnhem naar Nijmegen en laat haar zoon graaf Frederik Hendrik bij Maurits om het leger te volgen en het 'ongemack vanden krijch te leeren verdragen'.

De meeste schepen hebben de 3de augustus inmiddels Tiel bereikt. Als gevolg van tegenwind vordert men slechts langzaam. Om op de afgesproken tijd aan het Tolhuis te kunnen zijn worden de soldaten hier aan land gezet. Zij vervolgen hun weg te voet. De 15 vendels Friezen en de

---

¹ Munitie was in die tijd meer dan men er tegenwoordig onder verstaat. Daartoe behoorden bijvoorbeeld ook gereedschappen, zoals schoppen en houwelen en verder alle geprefabriceerde hulpmiddelen, dienstig voor de strijd.

Overijsselse ruiters en knechten arriveren die dag te Zutphen.

Maurits trekt vanuit Arnhem met zijn leger naar Rijnberk, waar hij de 10de augustus arriveert, na twee dagen tevoren het kasteel en de stad Alpen bij verdrag te hebben ingenomen. Terstond laat hij zijn leger beschansen, de loopgraven openen en de stad hevig beschieten. Hoewel er een Spaans leger van bijna 2500 man in de nabijheid ligt gelooft men niet in ontzet. Na een moedige verdediging geeft de bezetting de stad op de 20ste augustus bij verdrag over. Maurits begeeft zich vervolgens met zijn leger naar het noorden en komt op de 29ste augustus voor Meurs. De gouverneur van die stad besluit reeds de 2de september tot de overgave.

Begin september vertrekken enige gedeputeerden van Gelderland samen met de Generaal van de artillerie naar Holland, om er bij de Staten Generaal voor te pleiten dat het leger naar de Graafschap Zutphen gebracht mag worden om de tocht daar voort te zetten totdat dat hele Kwartier gezuiverd zal zijn. De perspectieven daartoe zijn nu aanzienlijk beter dan ooit tevoren, omdat de vijand naar Frankrijk is vertrokken en Rijnberk en Meurs nu veroverd zijn. Daarmee is aan de in Spaanse handen zijnde steden in het oosten van de Nederlanden alle hoop op ontzet ontnomen. De ondervinding, die Maurits bij zijn laatste belegeringen heeft opgedaan, geeft hem gegronde hoop, dat het zal lukken om nog vóór de winter de veldtocht tot een goed einde te brengen. Het is hem bekend, dat onder de Spaanse troepen in Gelderland en Overijssel een ontevreden, oproerige sfeer heerst als gevolg van onvoldoende betaling. Zolang het Staatse leger op Duits grondgebied ten westen van de Rijn blijft, kunnen de Spaanse bevelhebbers er de orde nog zo goed en zo kwaad als het gaat handhaven, maar het staat te bezien of zij daarin zullen slagen als Maurits zich naar het noorden zal begeven. Dat de zwak bezette en, na de verovering van Rijnberk en Meurs, geheel op zichzelf aangewezen vestingen in de Graafschap Zutphen en in Twente zich tot het uiterste zullen verdedigen, is zeker niet te verwachten.

Zondag 7 september 1597

Nu van de Staten Generaal bericht is gekomen, dat men 'altoos tleger naer tlant te Zutphen wel mochte brengen', besluit men te vertrekken en het leger over de Rijn naar Grol te brengen. In het leger voor Meurs schrijft Maurits aan de Staten Generaal: 'Morgen zijn wij geresolveerd met dit leger van hier op te trekken en ons daarmee naar Grol te begeven, verhopende donderdag aanstaande voor die stad aan te komen'.

In verband met de moeilijkheden die men in Gelre had ondervonden bij het transport van kanonnen en overig materieel stelde Holland en Utrecht begin september aan het Hof te Arnhem voor om te komen tot eenheid in de breedte van de wagensporen. Daarover om advies gevraagd lieten de gedeputeerden van de Graafschap Zutphen en burgemeesters, schepenen en raad van Zutphen het Hof weten, dat zij dit voor de Veluwe uitvoerbaar achtten, maar niet voor hun Kwartier wegens het geringe verkeer tussen de Graafschap en genoemde provincies en de noodzakelijkheid om zich daarin naar Münster te schikken.

Woensdag 10 september 1597

Na een tocht van 3 dagen bereikt het leger, uit de richting Bocholt komend, het dorp Aalten waar men de nacht doorbrengt. Maurits gaat van daaruit meteen de omgeving van Bredevoort verkennen, die hij zeer moeilijk vindt vanwege de moerassigheid van de plaats. Hij heeft al vroeg een aantal ruiters richting Grol gezonden. Die ontmoeten onderweg enige ruiters van Grol die op verkenning zijn uitgestuurd. Twaalf Grolse ruiters worden gevangengenomen. Van hen verneemt men dat binnen Grol drie vanen ruiters zijn, naar zij menen met de opdracht daar te blijven en zich ook te laten insluiten. Ze zeggen ook dat er 12 vendels knechten, wel 1000 mannen te voet, in de

stad zijn en dat graaf Jan van Limburg Styrum daarover het commando voert. Er is ook een stuk geschut uit Oldenzaal in de stad gebracht. Enige dagen geleden heeft hun krijgsvolk Goor verlaten en Ootmarsum en Enschede zijn zeer zwak bezet. Alles duidt erop dat de Spaanse troepen het erop gezet hebben Grol te behouden.

De versterking van het garnizoen van Grol was juist vóór de aankomst van het leger van Maurits de stad in gereden. Maurits is daar zeer tevreden over. Hij ziet er meer voordeel in dat zij in de belegerde stad ingesloten zijn, dan dat zij in de garnizoenen in de omgeving verblijven. Ze zouden dan de vrijheid behouden hebben om steeds de wegen onveilig te maken. Uit de betalingen van de rentmeester van de contributies Gherart Ghyginck aan het garnizoen van Grol is precies bekend welke vendels met hun aanvoerders in de vesting lagen.

Donderdag 11 september 1597 Eerste dag van het beleg

Het leger vertrekt vroeg van Aalten over de Misterweg langs Bredevoort naar Winterswijk, waar een deel van de ruitery wordt achtergelaten, en vervolgens naar Grol, een afstand van enkele uren, die zonder hinder wordt volbracht. Wel raakt de voorhoede nu en dan slaags met vijandelijke cavaleriepatrouilles, maar zij drijven deze gemakkelijk voor zich uit zodat het leger geen vertraging ondervindt en nog die voormiddag de stad bereikt. Bij de schermutselingen die daar plaatsvinden raken van de Staatse troepen enigen gewond en worden enige paarden geraakt. Een van de ruiters uit de stad wordt gevangengenomen; die bevestigt de informatie van de voorgaande ruiters.

Maurits had Alpen gemakkelijk in kunnen nemen, Reinberk en Meurs hadden wat meer moeite gekost. Nu begon het echte werk. Maurits was nu op bekend terrein. Hij wist maar al te goed, hoe sterk de vesting was met haar hoge, brede wallen en diepe grachten; hij had het in 1595 ondervonden. Grol was van vijf bolwerken en goede borstweringen voorzien. Met deze kennis en ervaring was het hem mogelijk geweest tevoren reeds een aanvalsplan te ontwerpen, waarvan hij een goede uitkomst verwachtte nu geen ontzettingsleger hem het spel kon komen bederven. De gouverneur van Grol, graaf Johan van Styrum, had wel van het eerste uur dat Maurits met zijn leger te velde kwam, met karren en wagens gestadig laten werken om de achter de stadsmuur gelegen aarden wallen te verdikken en te verhogen.

Terstond bij aankomst van het Staatse leger worden de troepen ingedeeld en de legerplaatsen aangewezen. Met uitzondering van twee regimenten, die in Beltrum hun intrek nemen, worden alle troepen westelijk van de vesting in één kamp verenigd in een rechthoek van ca. 750 meter lengte en 600 meter breedte, voorzien van een aarden omwalling. Het is Maurits zijn bedoeling om het grootste deel van zijn leger daar te houden om de stad aan de zuidkant en de westkant aan te vallen en de noordkant en het oosten alleen met enige schansen te bezetten. Voor dat laatste heeft hij de regimenten aangewezen, die hij te Beltrum heeft laten legeren. De aanval op de stad zal in het bijzonder gericht zijn tegen de Lievelder- en de Beltemerpoort met de daartussen gelegen bolwerken.

Vrijdag 12 september 1597 Dag 2

Die ochtend wordt meteen begonnen met het aanleggen van een aarden omwalling rond de legerplaatsen. Ook zijn de soldaten druk doende hun hutten te bouwen. Maurits zendt direct ongeveer 100 ruiters en enige wagens naar Doesburg om met de wagens die daar nieuw zijn aangenomen een konvooi van levensmiddelen naar het leger te sturen. Hij zendt tevens alle trekpaarden daar naartoe om zo spoedig mogelijk het geschut naar Grol te brengen. Die van de stad schieten enige keren en doden daarmee een tromslager.

Zaterdag 13 september Dag 3

Nu met de belegering van Grol een aanvang is gemaakt besluiten de Staten Generaal om de koning van Frankrijk de verovering Van Meurs te berichten en ook het plan om Grol te belegeren, met een uiteenzetting van het belang van deze plaats tot afbreuk van de vijand.

De avond van deze derde dag begint men naderingsloopgraven naar de stad te graven. Men maakt een begin met het insluiten van de stad door in het veld twee schansen te bouwen ongeveer op 400 meter van de stad, de ene ten zuidwesten van het bolwerk achter het klooster en de andere ten zuiden van de stad voor de Lievelderpoort. Beide schansen worden met een aarden wal aan elkaar verbonden. Er wordt door achthonderd man aan gewerkt, die door tweeduizend in de wapenen staande knechten worden beveiligd. Die van de stad schieten voortdurend en hun ruiters zijn voortdurend buiten de stad en schieten van de Staatsen een ruiter door het hoofd dood.

Zondag 14 september 1597 Dag 4

Men is druk doende om de schansen en loopgraven waaraan men de avond tevoren is begonnen te versterken en van buiten tevens van een gracht te voorzien om des te beter het uitvallen daarop te voorkomen. Vanuit de stad wordt daarop geschoten.

Die avond maakt men een schans over de Lievelderweg wel 180 meter dicht bij de stad dan de schans die daar eerder op 400 meter van de stad werd aangelegd. Ze blijven met vijf vendels daarin en maken deze schans met een loopgraaf aan de in zuidelijke richting verder weg liggende schans vast.

De in Beltrum gelegerde regimenten blijven daar voorlopig en maken ten noordwesten van de stad aan de rechteroever van de beek ook een schans bij de brug over de Slinge op de weg naar Beltrum en Borculo en blijven met zes vendels daarin. Deze nacht wordt veel rumoer in de stad gehoord, alsof zij onderling enig alarm hebben gehad.

Maandag 15 september 1597 Dag 5

Die van de stad schieten voortdurend op de loopgraven ten westen en ten oosten van de stad, maar desondanks versterken de anderen hun loopgraven en maken ze dubbel zo breed. Ook steken de te Beltrum gelegerde regimenten de brug over en beginnen een aarden wal naar het zuiden aan te leggen, wat men vanuit de stad wil beletten. Die zenden ongeveer 25 musketiers de stad uit, maar zodra de musketiers van het Staatse leger op hen beginnen te schieten, druipen ze af. De aarden wal wordt afgemaakt en tot de schans ten zuidwesten van de stad doorgetrokken en daarmee de stad ingesloten van het noordwesten tot het zuidoosten toe, zonder dat die van de stad enige merkbare uitval doen om die insluiting te voorkomen. Daaruit begint men te hopen dat ze zich niet sterker zullen verzetten dan de voorgaande steden hebben gedaan. Die van Grol zenden een trompetter naar het Staatse leger met het verzoek de soldaten die de vorige dag gevangen zijn genomen vrij te laten. Ze mogen de trompetter volgen naar de stad. Maurits laat de trompetter nog weten dat, indien die van de stad het zover laten komen dat hij met het geschut op Grol moet schieten, hij al de in de stad aanwezige ruiters hun paarden zal afnemen en hen ontwapenen en ze te voet over de Rijn zal sturen. Hij mag dit de ruiters wel meedelen, opdat ze daarop verdacht zullen zijn.

Geheel ongestoord verloopt het beleg van Grol niet. De konvoeien die voor de bevoorrading van het leger voor Grol naar Doesburg worden gezonden worden op de heen- en terugweg regelmatig aangevallen. Soldaten van het Spaanse garnizoen van Bredevoort zijn steeds op de wegen actief en krijgen enkele paarden en enige personen van de Staatse troepen gevangen, die voor het konvoi uit gereden zijn om in het leger te komen.

's Nachts wordt ten zuidoosten van de stad begonnen naar de beek toe een aarden wal aan te leggen om aan die kant van de stad de insluiting te voltooien. Van alle kanten wordt richting de Lievelderpoort en het bolwerk achter het klooster gegraven. Ook naar de Beltemerpoort maakt men een loopgraaf.

Dinsdag 16 september 1597 Dag 6

Na de middag arriveert het geschut uit Doesburg. Maurits gaat de situatie voor de Nieuwe poort bezichtigen en laat daar het legerkamp voor de te Beltrum gelegeerde regimenten uitzetten, die hij daar wil legeren. Hij heeft ter beveiliging ongeveer 400 mannen te voet en een vaan ruiters bij zich, waartegen die van de stad met zo'n 30 à 40 ruiters uitvallen en na een lichte schermutseling naar de stad terugkeren. 's Nachts wordt een ten noordoosten van de stad liggende schans, die daar twee jaren eerder door hen was opgeworpen, afgemaakt. Er legeren zich vendels in en die sluiten zo de stad aan die zijde mede geheel in.

Men begint met de loopgraven heel dicht bij de gracht te komen. Het is nu zaak voorbereidingen te treffen voor de grachtovergang. De te Beltrum gelegeerde troepen maken een loopgraaf vanaf de brug over de Slinge naar de dam die bij de molen het water ophoudt. Deze nacht arriveren 20 ruiters van buiten af in de stad, van wie men vermoedt dat die tevoren uitgezonden zijn geweest (de insluiting was dus nog niet 100%). Die van de stad schieten onophoudelijk en maken daarmee veel gewonden.

Woensdag 17 september 1597 Dag 7

De te Beltrum gelegeerde regimenten trekken heel vroeg in het legerkamp tegen de Nieuwe poort dat aan de noordzijde van de stad voor hen was uitgezet. Er wordt zuidoostelijk van de stad een brug over de Slinge gebouwd. Ten westen van de stad wordt het molenwater achter de dam om doorgestoken en het water loopt uit de kolk (Het Pand) weg.

Men zendt een konvooi naar Doesburg om levensmiddelen voor het leger en de mortierstukken voor de vuurwerken te halen. Door het Staatse leger worden de als vuurwerken aangeduide springprojectielen voor het eerst bij deze belegering van Grol gebruikt. Jan van Nassau had deze uitvinding vanuit Duitsland in de Nederlanden ingevoerd en een geschikte mortier en kogels daarvoor laten gieten. Deze projectielen waren hol, van ijzer gegoten en ongeveer een duim dik. Aan de bovenzijde bevond zich een gat waardoor het projectiel met buskruit werd geladen. In het gat werd een houten ontstekingsbuis aangebracht. De buitenzijde van het projectiel werd met in pek gedrenkte wol of linnen bekleed. Bij het afschieten vatte deze bekleding vlam. Maurits had voor zijn vertrek naar Grol met deze springprojectielen in het veld proeven gedaan. Vooral in een stad met beperkte binnenruimte kon door de zowel brandstichtende als vernielende werking grote morele en materiële uitwerking worden bereikt.

Deze dag krijgt men 's avonds een kar in handen die met een ton met lood en zout geladen is. Daar zijn twee soldaten bij, één ongewapende ruiter, één vrouw en twee kinderen, waarvan de soldaten weten te vluchten, maar de ruiter, de vrouw en de kinderen worden gevangengenomen en zeggen de goederen van Enschede naar Grol te brengen. Daaruit begint men te vermoeden, dat er in de stad lood en zout moet ontbreken, temeer omdat ze deze nacht met hun musketten niet zozeer schieten. De volgende dag zendt Maurits de gevangengenomen twee kinderen naar de stad. De trompetter die hen begeleidt wordt niet in de stad toegelaten. De sergeant-majoor die naar buiten komt om hem te woord te staan, vraagt hem ettelijke malen of hij geen andere instructie van Maurits heeft.

De gedeputeerden van Münster komen in het leger aan Maurits wijn, haver, hoenders en wel 200 hespen schenken, om zoveel mogelijk hun land van plunderende soldaten verschoond te houden.

's Nachts komt men op twee plaatsen met de loopgraven tot aan de gracht van de stad; één aan het bolwerk achter het klooster en één bij de Lievelderpoort. En omdat men over de hele frontlinie aan de gracht begint te komen is men de plaatsen gaan bezichtigen waar men het best het geschut zal kunnen plaatsen. 's Avonds worden twee batterijen aanbesteed elk met tien schietgaten. De opstelling wordt zo gekozen dat men er de gehele vestingmuur, inclusief de bastions, vanaf de Beltemerpoort tot aan het Gasthuisbolwerk, mee kan beschieten. Bij het maken van deze batterijen worden negen werklieden door musketkogels geraakt en enige doodgeschoten.

Maurits is tot de conclusie gekomen dat de stad niet dan met louter geweld zal moeten worden ingenomen. Nu men zich van het gebied rondom de stad heeft meester gemaakt en met de loopgraven tot aan de gracht is gekomen, worden de voorbereidingen voor de grachtovergang getroffen. Het flankvuur vanaf de wallen van de stad kan niet volledig worden uitgeschakeld. Om de gracht te kunnen oversteken is daarom het maken van galerijen noodzakelijk.

Het zou een groot voordeel zijn geweest als men het water uit de gracht al had kunnen aftappen. Men heeft als voorbereiding al wel het water uit de molenkolk laten weglopen, maar is er nog niet in geslaagd de dam door te steken die bij de Beltemerpoort het water ophoudt. Deze wordt door die van de stad zwaar bewaakt.

Donderdag 18 september 1597 Dag 8

Er worden zeven galerijen aanbesteed, die binnen zes dagen gebouwd zullen moeten worden. Als deze eerder kunnen worden opgeleverd, zullen ze daarvoor een premie ontvangen. De galerijen zullen op de volgende plaatsen worden gebouwd: de eerste op de noordzijde van het bastion achter het klooster, de tweede en de derde op het rechte stuk (courtine) naar de Lievelderpoort toe, de vierde op de zuidzijde van het bastion bij de Lievelderpoort, de vijfde tegen de Lievelderpoort aan, de zesde op de rechte muur naar het oost- of gasthuisbolwerk, en de zevende op de zuidzijde van datzelfde bastion. Om deze werkzaamheden te beschermen is men bezig de eerder genoemde batterijen te bouwen. Ook om te beletten, dat ze de volgende morgen vanuit de stad op de begonnen batterijen te hevig zullen schieten, heeft men in de loopgraven twee kanonnen geplaatst om hier en daar op de stad te flankeren. De gehele nacht heeft men voor al deze werken een groot aantal schanskorven en andere benodigdheden aangevoerd.

Vrijdag 19 september 1597 Dag 9

Men schiet met de twee kanonnen voortdurend op de stad, waartegen die van binnen zich zeer weinig verweren. Men begint de galerijen te maken en de bedding voor het geschut te leggen. Voorts worden alle voorbereidingen getroffen om in de nacht het geschut te plaatsen wat ook die nacht gebeurt. In de twee batterijen plaatst men 12 kanonnen om op de verdediging te schieten om de galerijen daarvan te vrijwaren. Bij het in stelling brengen van deze stukken worden enige mensen en twee paarden door vijandelijk vuur geraakt. Men plaatst nog ten zuiden van de stad twee mortierstukken om vuurballen mee te schieten.

Zaterdag 20 september 1597 Dag 10

Men begint 's morgens vroeg met de 12 kanonnen op de verdediging van de stad te schieten, en men schiet op veel plaatsen dwars door de borstwering, in het bijzonder aan het bolwerk voor de Lievelderpoort, waar de hele punt wegvalt. Die van binnen schieten af en toe met hun musketten, alsof ze zich niet willen verweren, maar laten alleen hun vendels vliegen. Dat beweegt Maurits ertoe de stad te laten sommeren. Hij zendt de trompetter daartoe naar de stad met presentatie van goede condities, en dat de ruiters nog met hun paarden zullen mogen uitrijden. Een van hun buiten de poort

komende kapiteins brengt als antwoord dat het nog te vroeg is en er nog tijd genoeg zal zijn als het volk van Maurits gearriveerd zal zijn op de plaats waar zij van binnen zich bevinden (menende op de wal). Zij kunnen daarom niet geloven, dat Maurits de stad heeft laten sommeren, maar veeleer iemand van de Staten Generaal, die de krijg niet verstaat. De trompetter zegt daarop dat hun verstand van de krijg ook wel wat gering is en gaat heen.

Dat de Spanjaarden het tot een bestorming van de stad zullen laten komen, gelooft echter niemand meer. Maurits is blijkbaar dezelfde mening toegedaan en verwacht de overgave bij de eerste de beste aanval. Het is zeker verwonderlijk dat, als zij de stad zouden willen verdedigen, zij tot nu toe zonder uitvallen het volk van Maurits met gemak tot aan hun grachten hebben laten komen.

Onder bescherming van het schieten met de 12 kanonnen voltooit men al de loopgraven en men werkt hard om de galerijen naar de drie genoemde bastions tot in de gracht te brengen. Rond het middaguur komen enkele ruiters uit de Nieuwe poort en er volgen enige schermutselingen met de wacht, maar ze rijden haastig weerom. 's Avonds worden drie gevangen Spanjaarden in het leger gebracht. Ze zijn van de te Lingen liggende vaan van Guilleamo de Verdugo.² Ze zeggen dat hun meeste ruiters nu te Enschede liggen en dat graaf Frederik van den Bergh nog te Lingen is. Er is dus duidelijk geen sprake van een poging om Grol te ontzetten.

's Nachts wordt een derde en een vierde batterij aanbesteed elk met zes schietgaten, de derde om recht op de courtine naar het Gasthuisbolwerk te schieten en recht op de oostzijde van het bolwerk voor de Lievelderpoort. De vierde wordt wat dichterbij het Gasthuisbolwerk gepland en aanbesteed om daarmee de oostkazemat van het bolwerk bij de Lievelderpoort te kunnen beschieten. Voor het maken van deze batterijen worden alle voorradige schanskorven aangevoerd, opgesteld en gevuld. Men komt deze nacht met de drie op de bastions gerichte galerijen tot in de gracht. De ten noorden van de stad gelegeerde regimenten beginnen een schans tussen hun legerkamp en de beek, om vandaar uit de stad aan die zijde eveneens met een aarden wal in te sluiten. De werklieden laten het werk daar vroeg in de ochtend half afgemaakt liggen en vertrekken, niettegenstaande zij het die nacht wel hadden kunnen afmaken.

Zondag 21 september 1597   Dag 11

Men schiet voortdurend op de stad. Er wordt voortgegaan met het maken van de galerijen, waarvan er drie meer dan een spieslengte in de gracht komen. Men maakt ook de bedding in de nieuw gemaakte batterijen. En omdat de schans waaraan men 's nachts buiten de Nieuwe poort was begonnen onvolmaakt is gebleven wordt ook deze middag daaraan gewerkt om deze verder in defensie te brengen, en een aarden wal van daar tot het legerkamp ten noorden van de stad te maken. Om de daar aan het werk zijnde arbeiders te verdedigen zijn enige musketiers bij de begonnen schans gelegd, van wie velen omtrent de middag naar het legerkamp zijn gegaan. Als de vijand dit waarneemt, doet hij op de namiddag een uitval met al zijn ruiters en wel 300 mannen te voet. En hoewel deze uitval niets te beduiden heeft en hun ook geen voordeel kan doen, daar men aan die zijde geen naderingsloopgraven heeft aangelegd, was het nochtans het voornaamste dat ze ooit gedaan hebben.

Men maakt de buiten de Nieuwe poort begonnen schans af en brengt daarin vier vendels knechten. De schans bij de Beltemerbrug wordt met vijf vendels knechten bezet, die vervolgens ook van daar een loopgraaf naar de tweede dam bij de watermolen graven om deze te kunnen ondergraven en het water uit de kolk en uit de gracht te kunnen laten weglopen. Deze dag schiet vuurwerkmeester Jan Bovy met een mortier het vuur de stad in, maar het wordt snel geblust.

---

² Zoon van Francois de Verdugo.

Men schiet die dag voorts de westkazemat van het bolwerk aan de Lievelderpoort aan stukken. Die avond worden een aantal kanonnen verplaatst. De nieuwe opstelling dient om daarmee het vuren vanaf de vestingwal op de in aanbouw zijnde galerijen zoveel mogelijk te verhinderen. Om zo min mogelijk door het vijandelijk vuur gehinderd te worden gaat men 's nachts voort met het werken aan de galerijen. Toch schiet men vanuit de stad nog met een veldstuk door een van de galerijen. Er wordt kennelijk gevuld door een schietgat van het poortgebouw van de Lievelderpoort. Niemand raakt echter gewond.

Maandag 22 september 1597 Dag 12

Het is een dag van grote bedrijvigheid. Men begint al vroeg te schieten om de hele defensie van het Gasthuisbolwerk aan de zuidzijde uit te schakelen en de oostkazemat van het Lievelder bolwerk binnen te schieten. Men wordt mede het stukje in de Lievelderpoort gewaar en schiet ook de muur daarvan aan stukken. Het daar opgestelde veldstuk wordt uitgeschakeld. Er wordt een grote hoeveelheid wagens naar Doesburg gezonden, begeleid door 100 ruiters, om van daar twee veldstukken met kruit, kogels, eiken planken, balken en ander gereedschap te halen zowel ten behoeve van deze veldstukken als voor de andere stukken en ook voor de galerijen en de in de wal te graven gangen. Het werk aan de begonnen galerijen wordt voortgezet, waarvan de drie op de bastions gerichte het meest ver gevorderd blijven, omdat de twee galerijen die op het rechte stuk tussen het bolwerk achter het klooster en het Lievelderbolwerk gericht zijn over enige sloten moeten komen, voordat ze de gracht kunnen bereiken. Bij het bouwen van de galerij tegen de Lievelderpoort heeft men het voordeel, dat de balken van de afgebroken brug onder en boven nog overeind staan. De onderste kunnen dienen tot vloer en de bovenste om op te dekken. Met de op het rechte stuk muur tussen het Lievelderbastion en het Gasthuisbolwerk gerichte galerij wordt deze dag begonnen.

Men sluit de aarden wal om de stad ook ten oosten en ten noorden tot aan de Slinge toe. De stad is nu geheel omgraven. De vuurwerkmeester van Maurits, Jan Bovy, schiet het vuur in de stad en het brandt zo hevig, dat in de stad de trommels en de trompetten alarm slaan. Het geschut van de batterij voor de Lievelderpoort schiet door de borstwering van de wal van de stad tot in het leger van Maurits aan de westzijde van de stad en kwetst en doodt daar met hun eigen kanonnen enige personen.

's Nachts zet men het werk aan de loopgraven voort. Men begint de dam bij de watermolen³ voor de Beltemerpoort door te steken om daardoor het water uit de gracht weg te laten lopen, maar als men daarmee bezig is, vallen die van binnen daarop uit en verjagen degenen die daar bezig zijn.

Dinsdag 23 september 1597 Dag 13

Er wordt aan de galerijen verder gewerkt. Die van binnen hebben daartegen een stuk in de courtine ingesneden en schieten daarmee een keer over de daar in aanbouw zijnde galerij, maar Maurits laat terstond dit stuk zozeer beschieten, dat het niet meer gebruikt wordt. 's Avonds komt het konvooi met de twee veldstukken en veel munitie in het leger, maar omdat men gebrek aan materiaal voor de galerijen begint te krijgen, laat men deze dag nog zo'n tien wagens naar Doesburg gaan. 's Nachts wil men de dam bij de watermolen alsnog doorsteken, om het water weg te kunnen laten lopen, maar die van binnen houden bij de dam zo goed de wacht, dat men er niet in slaagt. Men maakt nog een batterij in de loopgraven ten zuiden van de stad met twee stukken om te beletten dat ze de courtine opnieuw zullen insnijden om daar vandaan de galerijen met veldstukken te kunnen beschieten en ze

---

³ Deze watermolen stond aan de rand van de gracht.

daarmee te beschadigen. Vanwege de maanverlichte nacht worden in het maken van deze batterij negen man doodgeschoten en meer gekwetst. Het werk aan de galerijen wordt voortgezet, maar de galerij naar het Lievelderbastion wordt vandaag het eerst aan de wal gebracht, doch niet geheel bedekt, noch gesloten. Enige werklieden rukken palen van de pallisade van de stad en brengen die de volgende dag bij Maurits en de andere heren.

Woensdag 24 september 1597 Dag 14

Men bereikt met een galerij de zuidzijde van het bastion voor de Lievelderpoort. Men laat de twee veldstukken naar het legerkamp ten noorden van de stad brengen om daar in de schans die op de weg naar Eibergen gemaakt is op te stellen om het uitkomen van ruiters door de nieuwe poort te beletten.

Jan Bovy schiet met een mortier de stad opnieuw in brand. De brand is verschrikkelijk om aan te zien. Als de burgers die niet zo krachtig hadden bestreden, zou een groot deel van de stad zijn afgebrand, want de soldaten lopen aan de wallen en laten de huizen branden zonder daar naar om te kijken. Daardoor branden zeker 40 huizen af.

Een aanzienlijk konvooi vertrekt naar Doesburg om onderdelen voor de galerijen te halen. De wagens die de dag tevoren naar Doesburg zijn gezonden komen deze avond in het leger aan met materiaal, dat zeer wel van pas komt. Die nacht schiet men met vuurwerkbommen in de stad en maakt op twee plaatsen brand, die opnieuw verschrikkelijk oplaait en het merendeel van de nacht woedt, waardoor groot rumoer in de stad is. Er wordt desondanks goede wacht gehouden waardoor men de dam bij de Beltemerpoort nog niet kan doorsteken om het water weg te laten lopen.

Donderdag 25 september 1597 Dag 15

Men schiet dikwijls op de stad. De belegering is nu twee weken gaande als men via de galerij, waarmee men de oostkazemat van het bolwerk voor de Lievelderpoort heeft bereikt, kan beginnen met het ondermijnen van de vestingwal. Om onder de wal te kunnen komen beginnen de met schop en houweel gewapende soldaten onder door de oostkazemat een gang in de wal te graven. De ontstane holte wordt door stijlen en planken gestut. Men laat vervolgens een deel van de wal instorten of afschuiven door de stutten en balken aan touwen vanuit de galerij weg te trekken. Deze operatie wordt enige malen herhaald, totdat een groot deel van de wal van het bolwerk in de gracht terecht is gekomen, terwijl de bezetting, die in letterlijke zin de grond onder de voeten verliest, terug moet of zij wil of niet. Daar de wal hierbij zijn natuurlijk talud herneemt en de borstwering verdwenen is wordt het gemakkelijk er de wal te bestijgen en in bezit te nemen.

Bij deze graafwerkzaamheden stoot men onverwacht op een muur. Van Reyd beschrijft het als volgt: 'Hierop begonnen degene, die de eerste gang overgebracht hadden, in een bolwerk te graven en gewonnen vijftientig voet innewaards, onder de aarde, brekende door een oude muur, die in het verdikken van de wal met aarde bestort was'. Van Reyd schrijft verder: 'En nadat zij door de muur geraakt waren, maakten ter zijden een kelder waarin pulver gesteld en van achter gestopt werd, hetwelk een geweldigen slag ter oorzaak van de weerstand van de muren naar de Stad toe zoude gegeven hebben'. Duyck maakt in zijn dagboek echter in het geheel geen melding van het aanbrengen van explosieven, zodat we mogen aannemen dat men in 1597 de wal slechts door ondergraving liet instorten. In die zin beschrijft ook Wijn de gang van zaken: 'Bestond de wal uit zand of losse grond dan werd hij zonder ondersteuning eenvoudig weg gegraven. In een of twee dagen kon op deze wijze een gemakkelijk beklimbare bres gemaakt worden, zoals voor Grol in 1597 geschiedde'.

Terwijl men met het werk aan de andere galerijen voortgaat, schieten die van de stad voortdurend en raken iedereen die zich teveel bloot geeft. Na de middag wordt brand in de stad geschoten. Het brandt verschrikkelijk en met de sterke wind wordt het vuur van het ene einde naar het andere gedreven. De

bezetting verliest daardoor welhaast de moed. Intussen wordt de trompetter naar de stad gezonden om hen voor de laatste keer te sommeren en te laten weten dat, als ze de stad nog willen overgeven, men dan een goed capitulatieverdrag zal sluiten. Daarop excuseren de graaf Van Styrum, Boedbergen en de anderen zich voor het antwoord dat ze tevoren hebben gegeven, alsof dat door een onverstandige was gedaan. Ze vragen tijd om iemand naar hun stadhouder graaf Herman van den Bergh te kunnen sturen om hem hun situatie uiteen te zetten. Ze willen van hem vernemen, wat ze zullen mogen doen. Met het verzoek dit aan Maurits over te brengen en spoedig antwoord te brengen rijdt de trompetter weg. Maar Maurits slaat de gevraagde tijd simpel af en laat ze zeggen dat als ze onderhandelen willen, ze dan terstond enigen uit de stad naar hem moeten sturen. Ze reageren daarop door de trompetter lang op te houden, en hem omstandig te vertellen, dat ze nog met 1500 man in de stad zijn, dat de vesting vast is en dat zij nog niet verloren zijn, ook al hebben zij reeds twee bolwerken prijs moeten geven. Ze zeggen zeker te weten dat er spoedig ontzet op komst is en volharden daarom dat men ze de tijd zal willen gunnen om iemand naar graaf Herman te sturen, teneinde te weten of er ontzet verwacht mag worden en wat ze doen zullen. Daarna willen zij zich gaarne schikken in de beslissingen van Maurits. Als men dat verzoek niet wenst in te willigen mogen de Staatsen voortgaan zoals men begonnen was, waarmee dan de trompetter wegrijdt en dit aan Maurits rapporteert. Om druk op de onderhandelingen te houden gaat Maurits onverminderd voort met zijn aanvalswerken. En omdat de vijand tot nog toe buiten de Beltemerpoort zo scherp gewaakt heeft, dat men daar de dam niet heeft kunnen doorsteken, plaatst men deze nacht achter de uiterste watermolen twee kanonnen om de Beltemerpoort te beschieten en de vijand zo binnen te houden. Ondertussen is men doende om de dam door te steken, maar dat lukt niet, omdat deze zeer goed met planken en balken versterkt is.

Vrijdag 26 september 1597 Dag 16

Men graaft zozeer in het bolwerk aan de Lievelderpoort, dat enigen al naar boven kunnen klimmen en met pieken boven op de wal lopen en naar de vijand steken. Anderen werpen berstfiolen (met kruit gevulde flessen) en berstpotten (met kruit gevulde aardewerk potten) over en maken dikwijls alarm in de stad. Men werkt echter verder om een 'bekwame operelle' te maken, waarlangs 15 man in front naar boven zullen kunnen gaan. Aan de zuidzijde van het Gasthuisbolwerk bereikt men met een galerij de overkant. Men prepareert die vandaag zo goed, dat men daar de komende nacht met het graven in de stadswal kan beginnen. De andere galerijen vorderen zeer. Men schiet voortdurend op de stad en op de middag gaat die opnieuw in brand. Die van de stad zenden een trompetter de stad uit, om alsnog te verzoeken dat men hen drie dagen tijd wil geven om iemand naar graaf Herman van den Bergh te sturen, maar Maurits antwoordt bars, 'dat hij se niet een uyre en wilde geven, maer soude se binnen drie dagen alle den cop breecken', en dat hij dat als antwoord moet geven en stuurt hem daarmee terug. Kort daarna komt de trompetter terug en verzoekt of men dan twee kapiteins de stad in wil sturen, dan zullen zij hun vertegenwoordigers uitzenden. Daar gevolg aan gevend worden de ritmeester Du Bois en de kapitein Assuerus naar de stad gezonden. Uit de stad komen de ritmeester Boedbergen en de kapitein Cortenbach. Die verklaren de stad te willen overgeven op voorwaarde dat zij mogen uittrekken met geschut, paarden, vendels, wapens en bagage en voorzien zullen worden van wagens met paarden om hen weg te brengen.

Maar Maurits antwoordt, dat hij slechts uittocht met wapens en bagage wil toestaan, mits beloofd wordt dat men de komende drie maanden niet aan deze zijde van de Maas zal dienen en dat de ontvangers van de domeinen van de koning van Spanje hun administratie aan de Raad van State zullen overdragen. Met dat antwoord mag een van hen naar de stad gaan en morgen vroeg bescheid komen brengen of men daarmee akkoord gaat of niet. Cortenbach gaat naar de stad en Boedbergen blijft. Ondertussen laat men niet na met het graven en werken voort te gaan. Zes soldaten die enige planken

bij zich hebben om zich tegen musketvuur te dekken en wat etenswaren, gaan naar de dam bij de Beltemerpoort. Ze graven daar een gat om zich in te bergen en graven daarna buiten het houtwerk van de dam om en laten zo het water weg lopen. Het water stroomt met zulk geweld, dat het gat heel groot wordt en de hele gracht in korte tijd leeg loopt. De gravers kunnen echter niet weggelopen en moeten de volgende dag in het gat blijven en zich tegen het werpen van stenen bedekken totdat de wapenstilstand ingaat.

Zaterdag 27 september 1597 Dag 17

Cortenbach komt vroeg weer uit de stad en verklaart dat de ruiters van zins zijn liever in de stad te sterven dan hun paarden te verliezen. Hij verzoekt daarom dat ze de paarden, vendels en kornetten (vaan van de ruitery) mogen meenemen, dat men de ontvangers van de koning niet verder wil bezwaren dan te Rijnberk is gebeurd en verklaart er vrede mee te hebben, de eerste drie maanden niet aan deze zijde van de Maas te dienen. Daarop verklaart Maurits niet een punt van het vorige antwoord te willen veranderen. Maar als de gedeputeerden van de Raad van State daarop tussen beiden komen en in overweging geven of het niet beter zal zijn tijd te winnen en hen nog iets toe te geven, verklaart Maurits ermee in te stemmen alleen uit hoffelijkheid de graaf Van Styrum al zijn eigen paarden te laten volgen, aan Paolo Emilio tien paarden, aan de andere twee ritmeesters elk zes paarden en aan elke kapitein te voet één paard. Dat de ontvangers van de koning al hun originele registers zullen moeten overhandigen en dat Cortenbach daarmee naar de stad mag gaan en kort antwoord brengen, want anders zal Maurits terstond zijn gijzelaars uit de stad terug willen ontbieden. Nadat Cortenbach is weggegaan, bespreken enigen dat het beter is zo snel mogelijk tot een akkoord te komen en daarom al de paarden te laten volgen. Anderen menen, indien men deze zo goede overeenkomst aanbiedt, dat men dan welhaast alle nog te veroveren plaatsen met loopgraven zal moeten naderen en de wal beklimmen, eer zij de stad zullen willen overgeven. Hierna komt de kapitein Rijkwin van de Sande uit de stad en verzoekt zeer dringend, dat men hun al de paarden en de vendels toch wil laten volgen, zeggende dat ze liever willen sterven dan anders uittrekken. Daarop vraagt Maurits gekscherend of zij nu om enige beesten willen sterven en zich laten doodslaan. Na veel voorstellen over en weer zegt Maurits ten slotte, dat hij de condities niet wil veranderen, maar om te tonen dat hij hen hoffelijk wil behandelen, heeft hij er vrede mee aan het voetvolk de vendels te schenken, en dat daarmee aan de bezwaren van het voetvolk tegemoet is gekomen. Als de cavalerie hun verzoek ingewilligd wil hebben, dat dan graaf Paolo Emilio uit de stad moet komen, en dat aan Maurits verzoeken. Maurits zal dan tonen wat hij ten gunste van hem zal willen doen. Hiermee Van de Sande teruggegaan zijnde komt hij 's avonds met Paolo Emilio weer uit de stad, die Maurits verzoekt, dat ook de ruiters hun paarden mogen houden. Maurits verklaart dat in zijn faveur en uit hoffelijkheid gaarne te doen zonder bij het contract daartoe gehouden te willen zijn. Van de Sande en Paolo Emilio verzoeken ook dat men de burgerij hun privileges wil laten behouden en goed zal behandelen; dat ook alle geestelijke personen en burgers, die niet zullen begeren te blijven, mede vrij zullen mogen vertrekken, wat ook wordt toegestaan. Gehandhaafd blijft dat ze in drie maanden aan deze zijde van de Maas niet zullen mogen dienen. Onder al deze voorwaarden wordt de overeenkomst aangenomen en vastgesteld. Overeengekomen wordt dat ze de dag daarop zullen uittrekken, waartoe men hen met 90 wagens zal assisteren. Ze beloven deze wagens niet verder mee te nemen dan tot de Rijn. Ze willen bij Emmerich de Rijn oversteken, waartoe men opdracht zal geven daar ponten te bestellen. Tot het toestaan van de paarden en de vendels hielp veel de tijd, die men daarmee meende te winnen en de zekerheid van de overgave van de stad. En in het bijzonder meenden velen dat het er ook wat toe deed, dat Maurits vreesde voor enige jaloezie tussen de gedeputeerden van de Raad van State en hem zelf in de verdeling van de in beslag te nemen paarden. De eerste wapenstilstand was ingegaan, toen Van de Sande de

eerste keer weer naar de stad terugkeerde en wordt voortgezet bij het aangaan van deze overeenkomst. Hierna gaan de vertegenwoordigers van de stad op Boedbergen na weerom en Maurits laat weten, dat hij hen de volgende dag vroeg wagens zal sturen.

De gesloten overeenkomst luidt als volgt:

Zijne Excellentie komt met de gouverneur, kapiteins, officieren en soldaten zowel te voet als te paard, zijnde gelegerd binnen de stad van Grol, overeen hetgeen hierna volgt, te weten:

Dat de ruiters met hun wapens en bagage mogen uittrekken, er hun paarden en kornetten achterlatend,

Dat de infanterie met de wapens en bagage mag uittrekken, er hun vaandels achterlatend,

Dat aan al degenen die zich in neutrale plaatsen of in hun huizen willen terugtrekken of aan deze zijde blijven, zal worden toegestaan dat vrij te doen,

Dat allen op hun beurt plechtig aan degene die daarvoor door zijne Excellentie zal worden aangewezen, zullen beloven, dat zij de koning van Spanje in drie maanden aan deze zijde van de Maas niet zullen dienen,

Dat al de officieren van de koning van Spanje eveneens met hun bagage vrij zullen mogen uittrekken, maar dat de ontvangers gehouden zullen zijn de registers en de domeinen van de Graafschap Zutphen af te geven aan de heren gedeputeerden van de Raad van State van het Hertogdom Gelre, die in dit leger aanwezig zijn,

Dat allen, zowel geestelijken als burgers, die samen met de soldaten zouden willen uittrekken, vrij zullen zijn dat te doen,

Dat alle van onze zijde gevangenen binnen de stad zijnde, vrij mogen uittrekken,

Dat hun wagens en escorte van hier tot aan Rijnberk gegeven zullen worden, op voorwaarde dat zij gijzelaars achterlaten, die voor hun terugkeer verantwoordelijk zullen zijn.

Gedaan in het leger voor Grol, de 27ste september 1597.

Deze nacht bezette men de wachtposten even sterk als voorheen.

Zondag 28 september 1597 Dag 18

Men zendt op deze dag, nog geen drie weken na het begin van de belegering, rond acht uur in de ochtend de compagnieën van de garde van Maurits, van graaf Willem en van de graaf Van Hohenlohe naar de stad om deze te bezetten. Ook de heer Van de Tempel gaat mee om de in de stad zijnde ruiters en knechten de belofte af te nemen aan deze zijde van de Maas in drie maanden niet te dienen, hetgeen zij allen bijeengebracht tegelijk beloven. De toegezegde wagens worden de stad in gestuurd. Op het middaguur gaat de graaf Van Styrum bij Maurits eten en 's middags om ongeveer één uur trekt de vijand de stad uit. Duyck beschrijft de stoet als volgt: 'Vooraen toogh de compagnie van Boedbergen met 78 peerden (ruiters), daernaer volchden de wagenen, karren ende tros, in getale 120 wagens ende karren, ende daerop sulcken quantiteyt van vrouwen ende kinderen geladen, derwelcker oick noch in sulcke menichte te voet gingen, dattet een verwonderen was, ende met de wagens togen wel 100 soldaten te voet uyt, waernaer volchde de compagnie van Don Sanchio de Leyva met 53 peerden (ruiters), ende naer hem togen uyt de compagnieën vanden Graef van Stierum, Graef Hendrick vanden Berch, Evert van Ens, twee van Cortenbach, die van Malagamba, Francisco de Rebeles, Rijkijn vande Sande, Tourneau, Decker, Worms ende Sickinga, gaende vooraen 94 schutten ende musquetiers met heure officiers, ende naer heur 113 piecken met heure officiers, dan 12 vendelen met 80 officiers ende dubbelsolders, ende daernaer wederom 200 piecken ende lestelijck 85 roers ende musquetten met heur officiers, ende achter aen toogh de compagnie van Paolo Emilio met 50 lancien ende 44 carabins. Den Graef hadde bij hem

ontrent 10 peerden (ruiters) ende in stadt bleven ontrent 66 mannen behoirende onder eenige compagnien tot Oldenzeel leggende, in vougen dat se alles te samen maeckten ontrent 750 man te voet ende 235 peerden (ruiters), meest seer fray volck ende wel in ordre'. Maurits zendt vier vanen ruiters met hen mee om ze tot buiten het leger te begeleiden. Bij het uitrijden van de stad zijn er veel boeren en burgers, die de ruiters de van hen geroofde paarden menen af te nemen, maar Maurits laat ze die teruggeven. Men krijgt nog twee overlopers te pakken, die uit de wegtrekkende menigte gehaald en gevangengenomen worden. Een daarvan wordt opgehangen. Zolang de meegezonden wagens niet van de Rijn zullen zijn teruggekeerd blijft een van hun kapiteins in gijzeling achter.

Bij het binnegaan van de stad hoort men dat er wel 100 van de bezetting van de stad zijn gesneuveld. Men treft binnen de vesting één kanon en drie slangstukken aan en daaronder één van Utrecht, maar geen kruit anders dan de vertrekkende soldaten bij zich hebben. Levensmiddelen zijn er bij de burgers nog tamelijk wat aanwezig en van de kogels die uit het leger in de stad geschoten zijn is er een aanzienlijke hoeveelheid over. De wallen zijn tamelijk vast, maar voor zover de galerijen dat niet beletten, staan de grachten geheel droog. Van binnen hadden ze een halvemaanvormige aarden wal gemaakt achter het bolwerk bij de Lievevelderpoort, die slechts dienst zou hebben kunnen doen om de overval enige uren op te houden. Wel stond het bolwerk boven vol met gevulde schanskorven, die van groot nut zouden zijn geweest om zich bij een bestorming daarachter te verdedigen. Zij waren ook met een aarden wal achter het Gasthuisbolwerk begonnen, die in het geheel geen dienst zou hebben kunnen doen, waaruit men opmaakte, dat ze 'lichtelijk allen om den hals zouden gekomen zijn', als zij de stad nog enige dagen hadden willen houden, temeer omdat de gang bij de Lievevelderpoort, die ze onder de aarden wal gemaakt hadden, ver onder de muur was. Men zag ook dat ze veel gaten in de aarde hadden gedolven om hun paarden in te zetten om ze tegen brand te beschermen. Van de huizen waren er wel 80 afgebrand, en de stad was een zeer vervallen vuil gat waarin niet één stenen huis stond behalve de kerk en het klooster.

Kort na het uittrekken van het Spaanse garnizoen komt Maurits in de stad om die te bezichtigen en treft daar nog soldaten van de bezetting van de stad, die niet mee zijn gegaan naar de Rijn maar naar Oldenzaal denken terug te keren. Hij zegt hun dat hij hen vrij stelt te doen wat ze willen, maar indien zij zich binnen drie maanden ergens laten belegeren en hij ze in handen krijgt, wil hij ze laten ophangen, en laat ze daarmee de 30ste september weer naar Oldenzaal terugkeren.

Seyno van Dorth⁴ wordt door Maurits tot gouverneur van Grol gemaakt. Die avond trekt het definitieve Staatse garnizoen van Grol de stad in en gaan de tevoren naar de stad gezonden compagnieën weer naar het leger buiten de stad. Zes compagnieën voetvolk worden er in garnizoen gelegd.

De pas benoemde nieuwe gouverneur Van Dorth vestigt zich, voor de tijden dat hij te Grol verblijft, in het klooster Engelhuizen. Hij geeft het bevel de daarin wonende zusters naar hun geboorteplaats uit te wijzen. De altaar- en grafstenen, de estrikken en het plaveisel uit de kloosterkerk worden verwijderd, zodat de nieuwe gouverneur zijn keuken en andere vertrekken daarmee kan plaveien of als gootsteen of anderszins kan gebruiken.

Als de soldaten van het garnizoen van Oldenzaal uit Groenlo te Oldenzaal zijn teruggekeerd en graaf Frederik van den Bergh van het dreigement van Maurits hoort schrijft deze op 3 oktober uit Lingen een brief aan Maurits waarin hij zich er over beklagt dat Maurits ermee bedreigd heeft deze soldaten op te hangen. Hij voert aan dat dit onbillijk is, omdat zij hun vendels moeten volgen en moeten dienen waar het hun heer belieft. Maar Maurits schrijft hem terug dat hij ze heeft toegestaan hun vendels te

---

⁴ Seyno van Dorth was reeds landdrost van Zutphen en schout van Lochem.

volgen, maar als ze zich ergens laten belegeren en binnen drie maanden in zijn handen vallen terwijl ze daar meevechten, dat hij ze dan zal laten ophangen met de verzekering dat hij alsnog daarbij blijft en dat ook werkelijk zal doen.

Maandag 29 september 1597

Men zendt uit het Staatse leger een konvooi naar Doesburg en daarmee ook alle zieken en gewonden. Maurits laat het afbreken van al de galerijen, het slechten van de naderingsloopgraven en het ledigen van de grachten aanbesteden. De schade aan wallen en bolwerken wordt hersteld.

De uit Grol de vorige dag weggetrokken Spaanse troepen hebben de eerste nacht te Aalten doorgebracht. Ze zijn deze dag Bredevoort in- en uitgereden. Maurits heeft daarom het vermoeden dat ze die van Bredevoort hebben aangemoedigd om de stad tot het uiterste te verdedigen.

Dinsdag 30 september 1597

Er wordt besloten de volgende dag van Grol te vertrekken. Men laat daarom het kanon uit Grol naar het leger brengen. Maurits heeft om enige ijzeren kanonnen naar Amsterdam geschreven, die men in de plaats zal stellen van dit meegenomen kanon. (De 17de oktober schreef de Admiraliteit van Rotterdam aan de Staten Generaal dat zij de twee door Maurits voor Grol gevraagde kanonnen niet konden leveren.) Maurits heeft ook verzocht enig kruit aan te leveren. Ook worden er nog 900 kogels, van 3, 2½ en 2 pond, uit Holland naar Grol gezonden.

Men maakt alles gereed voor het vertrek, maar omdat men geen wagens genoeg heeft om al de munitie weg te brengen, wordt besloten dat het regiment van Brederode en zes compagnieën Friezen in het legerkamp ten noorden van de stad zullen blijven, totdat alles weggebracht zal zijn.

Woensdag 1 oktober 1597

Maurits trekt met bijna zijn gehele krijgsmacht, twaalf stukken geschut en zoveel munitie als men maar laden kan van Grol richting Bredevoort. De prins begeeft zich met het geschut, drie eskadrons ruitery, twaalf Friese compagnieën en het Engelse regiment naar Aalten; het overige voetvolk gaat, onder bevel van Solms, naar Corle en Miste, de cavalerie naar Winterswijk. Voor de eerste maal sinds het begin van deze veldtocht worden de manschappen in huizen en schuren ondergebracht.

Het stadje Bredevoort was sterk en vooral in het najaar, als de regen het omliggende terrein buiten de wegen in een moeras veranderd had, bezwaarlijk aan te vallen. Bovendien bood een aangrenzend kasteel aan de bezetting een laatste toevlucht. Die bezetting telde slechts twee compagnieën voetvolk, samen niet meer dan tweehonderd man.

Die avond komen de wagens, die met de vijand naar de Rijn zijn geweest terug in het leger. De begeleidende voerlieden vertellen dat de vijand te Emmerich de Rijn is overgestoken en dat wel 150 van hun mannen te voet en 40 ruiters uit het leger gestapt zijn en niet mee de Rijn zijn gepasseerd; dat de graaf Van Styrum binnen Emmerich heeft geslapen en gearresteerd werd toen hij daar meende te vertrekken. Men eiste van hem 700 rijksdaalders als vergoeding voor de door het garnizoen van Grol voorheen uit de omgeving van Emmerich gestolen beesten, waarvan hij, zoals gebruikelijk in die tijd, zijn deel had gekregen. Hij moest die penningen betalen voordat hij mocht vertrekken.

Donderdag 2, 3 en 4 oktober 1597

Maurits rekent erop dat de bezetting van Bredevoort zich snel zal overgeven en voor een akkoord te vinden zal zijn. Hij meent daarom al meteen, na een kort bombardement met enkele kanonnen, de vesting met goed gevolg te kunnen opeisen. Maar dat valt geheel anders uit. Zonder zich een ogenblik

te beraden slaat het garnizoen van Bredevoort alle onderhandelingen af. Zij willen de stad tot het uiterste verdedigen voor God en de koning. De Staatse troepen staan nu voor een zware taak. Dagen en nachten achtereen staan de soldaten, veeltijds in de regen, tot aan de knieën in de drassige grond, terwijl zij met behulp van takkenbossen en schanskorven verschanste wegen en batterijen gereedmaken. Alleen op een enkele hoger gelegen akker kan de schop dienst doen. Uit Doesburg worden ondertussen nog acht kanonnen en twee stormbruggen naar Bredevoort gebracht. Bij deze gelegenheid wordt voor het eerst gebruikgemaakt van een brug van kurk, waarmee Maurits in het voorjaar proeven had genomen.

Zaterdag 5 oktober 1597

Brederode brengt met zijn eigen regiment en zes Friese vendels de te Grol achtergebleven munitie, kanonnen en mortieren naar Aalten.

Woensdag 9 oktober 1597

Bij het aanbreken van de dag zijn rond Bredevoort alle maatregelen voor een algemene, beslissende aanval genomen. Om acht uur begint het tweede bombardement met twintig vuurmonden. Na enkele schoten sommeert Maurits andermaal de bezetting zich over te geven. Het Spaanse garnizoen weet echter van geen wijken. Blijkbaar hopen op versterking, vragen zij een wapenstilstand van vierentwintig uur. Ofschoon Maurits daarop met nadruk verklaart, dat zij terstond tot de overgave hebben te besluiten, erbij voegend later in geen geval een akkoord te zullen toestaan, blijven zij bij hun eis. Nu hervatten de aanvallers het bombardement. Wallen en poorten hebben geducht te lijden; de brug naar het kasteel wordt deerlijk gehavend. Tegen twee uur 's middags is de toestand van de bezetting hopeloos. De stormbruggen liggen in de gracht en op meer dan een plaats is een bres in de verdedigingswerken geschoten. Elk ogenblik kan men het signaal voor de algemene bestorming verwachten. Een onbesuisde aanval van de Schotten wordt nog afgeslagen, maar als de prins zijn troepen in slagorde schaart is de weerstand gebroken. Nadat zij vruchteloos door tromgeroffel en het opsteken van hoeden hebben aangegeven, dat zij alsnog wensen te onderhandelen, vlucht het Spaanse garnizoen in de grootste verwarring naar het kasteel. Als de Staatse troepen de stad binnen stormen geven zij zich over.

Burgerij en garnizoen hebben voor hun hardnekkig verzet wel zwaar moeten boeten. De Staatse troepen hadden in deze veldtocht nog niet de kans gehad een stad te plunderen. Steeds was met de bezetting van de veroverde steden een akkoord gesloten. Nu een akkoord met de bezetting was uitgebleven zagen de soldaten hun kans schoon. Pas nadat het stadje twee dagen lang overgeleverd was aan roof en plundering en bijna geheel in de as was gelegd⁵, nam Maurits de bewoners in bescherming. De bezetting moest zich met het betalen van losgeld vrijkopen en kreeg vrije aftocht onder voorwaarde in geen drie maanden aan deze zijde van de Maas te zullen dienen. De officieren bleven als borg achter. Ongewapend, zonder bagage en met stokken in de hand verlieten de soldaten de poorten die zij zo heldhaftig hadden verdedigd. Een buitengewoon vernederende afgang. Tijdens de belegering van Bredevoort kwam graaf Joost van Styrum in het leger om Maurits te begroeten. Een opmerkelijk bezoek zo kort na de nederlaag van zijn broer Johan bij de verovering van Grol. Overigens was deze geste geheel in lijn met eerdere ontwikkelingen.

---

⁵ Over de oorzaak van deze brand verkeren we in het onzekere. Van Reynders en Bor zoeken haar in het niet tijdig blussen van een brandkogel. Van Meteren zegt de oorzaak niet te kennen, terwijl Duyck aan moedwil denkt. De laatste voegt er evenwel bij, dat 'den brand geschiedde gansch buyten meyninge ende met groot miscontentement van Syn Excellentie'.

Willem Lodewijk schrijft na de val van Bredevoort aan zijn vader Jan van Nassau dat dit beleg mooier is geweest dan alle voorgaande deze zomer, omdat vanwege de gesteldheid van het terrein alle naderingen van de stad van schanskorven waren gemaakt.

De eerstvolgende dagen na de verovering van Bredevoort, terwijl de troepen een welverdiende rust genieten, zorgt Maurits voor de versterking van Bredevoort, voorziet het stadje van munitie en legt er twee compagnieën uit Grol in garnizoen. Tegelijkertijd worden er voorbereidingen getroffen voor het voortzetten van de campagne in Twente. De zieken en gewonden worden weggevoerd. Met het oog op het beperkt aantal paarden, dat beschikbaar is voor het vervoer van het geschut en alle andere materialen, laat Maurits de kurkbrug en de kanonnen, op twaalf na, naar Doesburg brengen en weer inschepen. De gehele vloot zal zich zo spoedig mogelijk naar Zwolle begeven. Die stad is door goede wegen met Twente verbonden. Mocht voor Enschede, Oldenzaal of Ootmarsum blijken, dat het meegenomen materiaal onvoldoende is, dan kan het dus gemakkelijk worden aangevuld. Bovendien worden nu reeds uit voorzorg twaalf vuurmonden en een aanzienlijke hoeveelheid krijgsbehoeften via de Wadden over de Eems naar Lingen gezonden, waar men de grootste tegenstand verwacht.

Bij het bepalen van de te volgen route gaat Maurits met bedachtzaamheid te werk. Overwegend, dat men in dit natte jaargetijde meer nog dan anders rekening dient te houden met de gesteldheid van de wegen, heeft hij zich daarover tijdig de nodige inlichtingen verschaft. Reeds voor het innemen van Bredevoort heeft hij een afdeling cavalerie op verkenning uitgezonden. Als hem blijkt, dat de kortere verbinding met Twente in jammerlijk slechte staat verkeert, geeft hij aan de lange omweg over Ahaus en Gronau de voorkeur.

Na de val van Grol en Bredevoort schijnt de verovering van Enschede, Ootmarsum, Oldenzaal en Lingen, de enige plaatsen die nog in Spaanse handen zijn, een kwestie van tijd. Dat het Staatse leger voor een van deze vestingen het hoofd zal stoten, is niet waarschijnlijk. Men weet, dat ze zwakker bezet en slechter toegerust zijn dan Grol. Het is slechts de vraag of de weersgesteldheid het zal toelaten ze alle te overmeesteren. Het beleg van Grol en ook dat van Bredevoort heeft veel langer opgehouden, dan men zich heeft voorgesteld. Nog enkele weken wellicht en het invallen van de winter maakt terugkeer naar de garnizoenen onvermijdelijk.

De mars naar Enschede, waarmee de 14de oktober het laatste deel van de veldtocht wordt ingeleid, valt geducht tegen. Men had gemeend er niet meer dan drie dagen voor nodig te hebben. Buitengewoon zware regens veroorzaken zoveel vertraging, dat de troepen pas de 18de tegen de middag voor de stad komen. Daar verwekt hun nadering grote schrik. Als men de sterkte van het Staatse leger van nabij heeft aanschouwd geeft het garnizoen zich zonder slag of stoot over en trekt de volgende dag de stad uit, waarna de Staatse troepen Enschede in bezit nemen.

Nog diezelfde dag komt Maurits voor Oldenzaal, en zendt tegelijkertijd een deel van zijn leger naar Ootmarsum. Beide plaatsen schijnen niet zo bereid tot de overgave. Zij willen eerst het geschut horen. Dit heeft plaats en hierdoor moedeloos geworden, geeft Ootmarsum zich de 21ste oktober over. Oldenzaal volgt de dag daarna.

Volgens Maurits' plan schiet nu nog de verovering van Lingen over, een stad die hem in eigendom toebehoort. Daarin voert graaf Frederik van den Bergh het bevel. Hier valt meer te doen. Ook wordt Maurits door de Staten Generaal niet zo ondersteund als hij wel gewenst had, zodat er enig ongenoege tussen hun gecommiteerden in het leger en hem schijnt te zijn gerezen. De 28ste oktober komt hij voor de stad, laat haar door schansen omringen, de loopgraven openen en batterijen bouwen. Hoewel het Spaanse garnizoen van Lingen zich dapper verdedigt en het de belegeraars zeer moeilijk maakt, is Maurits de 12de november gereed tot de storm, als hij de stad laat opeisen. De vijand, nu wel ziende haar niet te kunnen behouden, sluit een verdrag en verlaat de stad twee dagen daarna.

Hiermee eindigt de veldtocht van dit jaar. De 'tuin' is nu gesloten. In het middelnederlands betekent

‘tuin’, net als het Duitse woord ‘Zaun’: hek of omheining. In de ring van vestingen, die het grondgebied van de Verenigde Provinciën omsloot en beschermde, ontbrak op 22 oktober 1597 nog slechts Oldenzaal. De verovering van die stad betekende dus, dat daarmee de ‘tuin’ gesloten was.

Het leger wordt naar de garnizoenen gezonden en Maurits gaat over Zwolle per schip naar Sparendam, vanwaar hij de 19de november in Den Haag terugkeert.

De financiering van deze veldtocht en ook de financiële gevolgen van de inname van de veroverde steden die met een garnizoen moesten worden bezet, baarde de Staten Generaal grote zorgen. Toen Maurits nog met zijn troepen voor Meurs lag hadden de Staten Generaal reeds besloten de Münsterse om een redelijke bijdrage te vragen. Zij plukten immers ook de vruchten van het verdrijven van de Spaanse troepen en ze hadden tot nu toe toch ook aan de vijand contributie betaald.

Een kleine maand later, toen Maurits voor Grol lag, en enige gezanten van Münster zich in het leger bevonden, werd de eis van de Staten meer bepaald geformuleerd en ontvingen de gedeputeerden van de Raad van State opdracht om te vorderen, dat het Sticht Münster voor het onderhoud van het Staatse leger een aanmerkelijk bedrag zou moeten betalen, namelijk honderdduizend rijksdaalders. Daarvoor zou men mogen toezeggen dat, nu de vijand uit deze streken verdreven was, er zorg voor zou worden gedragen dat hun onderdanen van beroving en plundering verschoond zouden blijven. De Raad van State te velde schreef toen aan de Staten Generaal, dat die zaak met beter fundament en vrucht zou kunnen worden afgehandeld als de stad Grol veroverd zou zijn.

Bovendien werd door de Staten Generaal besloten, dat de pas veroverde plaatsen en de naburige neutrale landen, die tot dusverre aan de vijand hadden gecontribueerd, eraan zullen worden gehouden dezelfde contributie aan de Staten Generaal te betalen.

Behalve het treffen van maatregelen om het gebied de kosten van deze veldtocht en de daar te legeren Staatse garnizoenen zoveel mogelijk zelf te laten betalen namen de Staten Generaal besluiten om de militaire en materiële risico’s zoveel mogelijk te beperken

Na de verovering van Bredevoort wilden de Staten Generaal zo spoedig mogelijk advies ontvangen over het ontmantelen van de plaatsen ten noorden van de Rijn, die men niet met garnizoen dacht bezet te houden, en over de fortificatie van die plaatsen, die men daar wenste te bezetten.

Om de toenemende financiële last te beperken besloten de Staten Generaal op 11 oktober om de gedeputeerden te velde voor te stellen zoveel mogelijk plaatsen in de Graafschap Zutphen en de provincie Overijssel van nodeloze bezetting en garnizoen te ontdoen. Die zouden als de vijand weer over de Rijn zou komen daar toch geen weerstand aan kunnen bieden en als die plaatsen door de vijand zouden worden ingenomen zou dat de Graafschap Zutphen en de provincie Overijssel aanzienlijke schade kunnen berokkenen en als gevolg daarvan voor de Generaliteit grote kosten met zich mee brengen. Welke plaatsen ze daarbij op het oog hadden werd ook vastgesteld. Het waren namelijk ‘de stedekens van ‘s-Heerenberch, Aenholt, Bronchorst, Ulft, Wildenburch, Goor, Enskede, Otmarssum ende diergelycke’ welke men ‘sal don ontvesten ende onstercken’. Verder wenste men advies of het niet genoeg zou zijn om slechts één van de twee vestingen Grol of Bredevoort aan te houden en te versterken. De 29ste oktober spoorden de Staten Generaal de gezamenlijk gedeputeerden in het leger nogmaals aan deze resolutie uit te voeren.